

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Грузинської Ірини Миколаївни

«Психологічні умови розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку», представлена до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Дисертаційна робота Грузинської Ірини Миколаївни присвячена цікавій, завжди актуальній, необхідній практиці темі – розвитку творчої уяви шестирічних дітей. Для сучасних умов властива тенденція творчого розвитку дітей в сучасному середовищі, що суттєво відображається на процесах особистісного становлення дошкільників тому і потребує особливої уваги психологічної науки й у вигляді дисертаційних досліджень.

Наразі доцільно відзначити, що у дисертаційному дослідженні Грузинської Ірини Миколаївни, постає необхідності теоретико-емпіричне вивчення сучасних підходів до психологічних особливостей та умов розвитку творчої уяви старших дошкільників. Ці особливості усвідомлюються дослідницею та в повній мірі висвітлюються в тексті дисертації, авторефераті та публікаціях автора. В роботі обґрутовано оптимальність дошкільного віку як періоду входження особистості в сферу творчої діяльності

Варто відзначити чітко окреслену у вступі дисертації концепцію дослідження, також його мету та завдання. Поставлена мета визначається не лише методологічною ситуацією в психологічній науці (теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні питання розвитку творчої уяви дошкільників), а й досить розвиненою науковою інтуїцією дисерантки, що має прояв у розробці та апробації програми цілісного розвитку означеної проблеми. Іриною Миколаївною з'ясовано психологічний зміст поняття «творча уява» та розширено уявлення про особливості психологічних ресурсів її розвитку у старших дошкільників. На нашу думку, саме

розгортання положення про психологічні умови розвитку творчої уяви старших дошкільників сучасними технологіями й уможливило досягнення наукової новизни та теоретичного значення запропонованої дисертації.

Присутнє в дисертаційному дослідженні відображення спрямованості дисертантки у практичній значущості та загальних висновках: дослідницькі припущення про необхідність створення психологічних умов для розвитку творчої уяви шестирічок перевірено, а висунуті п'ять завдань – реалізовано. Потрібно відзначити правильність структурування роботи, визначеного дослідницькою логікою та поставленими завданнями. Представлена робота має вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки.

У теоретичній частині дослідження (Розділ 1. Теоретико-методологічні засади вивчення творчої уяви дітей старшого дошкільного віку) зазначено на багатозначності підходів у розумінні вченими розвитку творчої уяви і дошкільників зокрема. Авторка не лише наводить, але й критично переосмислює науковий доробок відомих вчених, формулює відповідне ставлення до минулих і сучасних досліджень.

Дисертантка, аналізуючи літературні джерела за темою дослідження відзначає, що вихідним положенням в її роботі постає визначення надане А.В. Петровським та іншими де уяву розглядають як психічний процес, який полягає у створенні нових образів шляхом переробки матеріалів сприймання і уявлень, отриманих у попередньому досвіді. (стр 29).

Запропонований теоретичний аналіз проблеми став підґрунттям авторського розуміння процесів розвитку творчої уяви дошкільників. Результати аналізу наукових даних надали змогу дисертантці розробити динамічну модель розвитку творчої уяви старших дошкільників з використанням сучасних технологій. Дисертантка переконливо обґруntовує усі складові елементи методологічного та методичного апарату, наголошує,

що критеріями розвитку творчої уяви обрано: творчу легкість, оригінальність, гнучкість, продуктивність. До психологічних умов розвитку творчої уяви Ірина Миколаївна віднесла: 1) розвиненість пізнавальних процесів та уваги; 2) розвиненість мовлення; 3) внутрішню мотивацію до творчості; 4) внутрішній план дій.

Не менш змістово представлено другий розділ роботи (Емпіричне дослідження особливостей розвитку творчої уяви та психологічних умов її розвитку) присвячений обґрунтуванню принципів організації емпіричного дослідження. Дисерантка аргументовано пояснює вибір методів дослідження, детально і доказово аналізує кожну з обраних методик дослідження. Обрані методи й методики дослідження є адекватними змісту роботи та поставленій меті дослідження. Звертає увагу чіткість організації та структура емпіричного дослідження: виокремлення та зміст кожного з етапів. Чітко, структуровано подано опис методичного апарату, конкретизовано форми проведення експериментальної частини дослідження й здійснено аналіз отриманих результатів. Аналіз результатів здійснюється дисеранткою багатопланово, у декількох ресурсах, у відповідності з етапами експериментального дослідження. Дисерантка ретельно описує рівні розвитку творчої уяви дітей, що є корисним як для теорії так і для практики дошкільного виховання. Порівнюючи результати досліджень, представлених в другому розділі, Ірина Миколаївна кваліфіковано розглядає, що більш як 40% обстежених дітей потребують психологічної допомоги щодо ефективних способів розвитку їх творчих здібностей. Отримані дані констатувального експерименту слугували для Ірини Миколаївни підґрунтам для створення авторської психологічної програми розвитку творчої уяви дітей.

Важливим для практичної значущості роботи є третій розділ дисертації (Шляхи формування творчої уяви старших дошкільників). У ньому в повному обсязі представлено структуру, зміст, принципи організації формувального експерименту, результати дослідження, їх інтерпретація та

висновки. Формувальний експеримент у повному обсязі реалізував мету цього етапу дисертаційного дослідження у вигляді авторської програми розвитку творчої уяви старших дошкільників. Очевидною перевагою створеної програми розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку є включення в неї наробок українських дослідників, зокрема лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПНУ. Подальший науковий аналіз дисертантки присвячує опису особливостей підбору ігор для дошкільнят, методичного супроводу ігор, умовам впровадження ігор в практичну діяльність. Дисертантика, аналізом документів МОН України, законодавчих актів, нормативних документів, існуючих базових програм розвитку дітей дошкільного віку переконливо обґруntовує доцільність використання авторської програми розвитку творчої уяви у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Виявлений дисертантою позитивний характер змін у розвитку творчої уяви дітей експериментальної групи вказує на доцільність та ефективність введення в систему роботи означеного засобу.

У висновках зроблено підсумок проведеного дослідження. Сформульовані висновки відбивають основні положення, які випливають з теоретичного та емпіричного дослідження проблеми. Основні положення й висновки дисертаційного дослідження належним чином апробовано, а 15 публікацій уповні репрезентують основні результати дисертаційного дослідження. Автореферат адекватно відображає основні здобутки дисертантки та відповідає змісту дисертації. Хотілося підкреслити, що дане дослідження відповідає проблемам психологічної науки за критеріями, які дають можливість інтерпретувати дане дослідження як проведене в рамках вікової та педагогічної психології. Наукові положення та результати емпіричного дослідження пройшли апробацію на численних наукових та науково-практичних заходах. Обґруntовані авторкою положення і рекомендації віднайшли відповідний рівень впровадження.

Проте, на тлі беззаперечної цінності та значимих позитивних характеристик даної дисертаційної роботи вважаємо необхідним зупинитися на питаннях, які видаються дискусійними чи викликають зауваження:

1. Теоретичний аналіз проблеми розвитку творчої уяви у першому розділі дисертаційного дослідження переважно базується на загальнонауковій методології. В основу дослідження покладені дефініції з загальної психології, а не дитячої. Бажаним було б особливу увагу приділити аналізу конкретно роботам українських вчених в галузі дитячої психології, які займалися означеню проблемою з дітьми старшого дошкільного віку. Зробити досягнення сучасних вчених вихідними положеннями дослідження й спиратися на новітнє визначення творчої уяви, де ключовим є самостійне створення образу уяви. Лінії сучасних вітчизняних досліджень по вивченю рівнів розвитку творчої уяви, використанню розвивальних ігор в практиці роботи з дошкільниками представлена й у інших частинах роботи (другому та третьому розділах), що певною мірою не сприяє цілісності аналітичного поля вивчення даної проблеми.
2. Аналізуючи аргументацію автора про результати емпіричного дослідження, (особливо стосовно розвитку творчої уяви старших дошкільників як центрального новоутворення віку й бази для розвитку творчості дітей) необхідно відмітити, що презентація отриманих результатів значно виграла б, якби дослідниця порівняла їх з аналогічними даними, отриманими дослідниками в інших дослідницьких ситуаціях.
3. Розроблені дисертацією та запропоновані психолого-педагогічні рекомендації щодо активізації творчої уяви старших дошкільників для педагогічних працівників доцільніше було б представити у додатках. Це ж стосується й детального опису діагностичного

матеріалу, розвивальних ігор, окремих таблиць (стр. 91 – 92, 127 – 129, 145 – 149 тощо).

4. Рекомендуємо доопрацювати методичні рекомендації (об'єднавши теоретичні та практичні наробки) й підготувати їх до друку окремим виданням.

Втім, попри висловлені зауваження та побажання, потрібно зазначити, що дисертаційне дослідження **Грузинської Ірини Миколаївни** «**Психологічні умови розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку**» є цілісним і завершеним науковим дослідженням, відповідає основним вимогам, що висуваються до написання кандидатських дисертаций, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії психології дошкільника

Інституту психології імені Г.С. Костюка,
НАПН України

I.I. Карабаєва

